

14. 8. 2025

ID: 119928

Smluvní pokuta

Pro posouzení důvodnosti návrhu dlužníka na snížení smluvní pokuty pro její nepřiměřenost si soud musí nejprve prostřednictvím výkladu ujednání o smluvní pokutě (§ 555 a násl. o. z.) ujasnit, jakou funkci měla konkrétní smluvní pokuta plnit, neboť v závislosti na tom, jaké funkce plní, sleduje smluvní pokuta různé zájmy stran, a pro posouzení přiměřenosti tak budou rozhodující též odlišné aspekty.

(Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky č.j 23 Cdo 767/2024-209 ze dne 22.5.2025)

Nejvyšší soud rozhodl v právní věci žalobce L. N., zastoupeného Mgr. Ing. J.H., advokátem se sídlem v P., proti žalované Amnesia s.r.o. v likvidaci, se sídlem v P., zastoupené Mgr. M.P., advokátem se sídlem v P., o zaplacení 194 000 Kč s příslušenstvím, vedené u Okresního soudu v Pardubicích pod sp. zn. 20 C 9/2022, o dovolání žalobce proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 17. 10. 2023, č. j. 22 Co 191/2023-189, tak, že dovolání se odmítá v rozsahu, ve kterém směřuje proti výroku I rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 17. 10. 2023, č. j. 22 Co 191/2023-189. Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové - pobočky v Pardubicích ze dne 17. 10. 2023, č. j. 22 Co 191/2023-189, se ve výrocích II, III a IV ruší a věc se v tomto rozsahu vrací Krajskému soudu v Hradci Králové - pobočce v Pardubicích k dalšímu řízení.

Z odůvodnění:

I. Dosavadní průběh řízení

1. Žalobce se podanou žalobou domáhal na žalované zaplacení celkové částky 195 200 Kč s příslušenstvím, která se skládala z dlužné částky ve výši 3 000 Kč, představující úplatu za oprávnění žalované užívat soukromou cestu žalobce na základě smlouvy o užívání přístupové cesty ze dne 9. 5. 2020, dále z částky ve výši 191 000 Kč představující smluvní pokutu za prodlení se zaplacením uvedené úplaty za období od 4. 8. 2021 do 22. 8. 2022 a z náhrady nákladů spojených s uplatněním pohledávky ve výši 1 200 Kč. Žalovaná uplatněný nárok neuznala a tvrdila, že žalobce po ní požaduje úplatu bez právního důvodu, neboť na pozemku specifikovaném v žalobě se nachází veřejně přístupná účelová komunikace, za jejíž užívání žalobci nemůže náležet žádná náhrada. Až v rámci odvolacího řízení vznesla žalovaná námitku, že uplatněná smluvní pokuta je nepřiměřená.

2. Okresní soud v Pardubicích jako soud prvního stupně rozsudkem ze dne 10. 3. 2023, č. j. 20 C 9/2022-150, uložil žalované zaplatit žalobci částku 194 000 Kč s příslušenstvím (výrok I), zamítl žalobu o zaplacení částky 1 200 Kč s příslušenstvím (výrok II) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok III).

3. Soud prvního stupně vyšel ze skutkových zjištění, že žalobce a žalovaná uzavřeli dne 9. 5. 2020 smlouvu o užívání přístupové cesty. Ve smlouvě se žalobce zavázal umožnit žalované procházet (právo stezky) a projíždět (právo cesty) po cestě, která je v jeho vlastnictví. Žalovaná se zavázala uhradit za to žalobci částku 3 000 Kč za každý rok trvání smlouvy, a to vždy se splatností do 30. 6. kalendářního roku. Strany se dále dohodly, že v případě, že žalovaná poruší jakoukoli povinnost

uvedenou v této smlouvě (zejména povinnost hradit úplatu za užívání či povinnost jezdit po cestě pouze vozidly o maximální hmotnosti 3,5 t), je žalobce oprávněn ji vyzvat k nápravě. Pokud žalovaná neučiní nápravu do 15 dnů od doručení výzvy, je povinna uhradit žalobci smluvní pokutu ve výši 500 Kč za každý den trvání porušení povinnosti. Podle zjištění soudu uzavřel žalobce v letech 2018 až 2019 obdobné smlouvy o užívání přístupové cesty i s dalšími subjekty, byť ve všech případech bezúplatně. Na základě provedeného dokazování měl soud dále za prokázané, že žalovaná žalobci neuhradila úplatu za rok 2021 v době její splatnosti, a žalobce ji proto dne 16. 7. 2021 vyzval k úhradě částky 3 000 Kč a dne 21. 10. 2021 ji dále vyzval k uhrazení dlužné částky včetně smluvní pokuty. Žalovaná však částku 3 000 Kč žalobci nezaplatila.

4. Po právní stránce dospěl soud prvního stupně k závěru, že cesta přes pozemek žalobce není veřejně přístupnou účelovou komunikací. Účastníci platně uzavřeli (inominátní) smlouvu o užívání přístupové cesty, a žalobci proto za užívání cesty žalovanou náleží úhrada ve sjednané výši 3 000 Kč ročně. Dále se žalovaná v souladu s § 2048 zákona č. [89/2012](#) Sb., občanský zákoník, dále jen „o. z.“, zavázala uhradit smluvní pokutu ve výši 500 Kč za každý den trvání porušení povinnosti. Protože se žalovaná v roce 2021 dostala do prodlení s úhradou smluvené úplaty za užívání cesty a dlužnou částku nezaplatila ani po obdržení výzvy k úhradě, soud prvního stupně uzavřel, že žaloba je důvodná, a přiznal žalobci jak částku 3 000 Kč s příslušenstvím, tak nárok na smluvní pokutu ve výši 500 Kč denně za období od 4. 8. 2021 do 22. 8. 2022, tj. ve výši 191 000 Kč. Vzhledem k tomu, že se nejednalo o vzájemný závazek mezi podnikateli ani o vzájemný závazek mezi podnikatelem a veřejným zadavatelem ve smyslu § 3 nařízení vlády č. [351/2013](#) Sb., zamítl soud prvního stupně žalobu na zaplacení částky 1 200 Kč jakožto náhrady nákladů spojených s uplatněním pohledávky a přiznal žalobci právo na náhradu nákladů řízení v plné výši.

5. K odvolání žalované Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích jako soud odvolací napadeným rozsudkem potvrdil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku I, pokud jím bylo rozhodnuto o povinnosti žalované zaplatit žalobci částku 8 730 Kč (výrok I napadeného rozsudku), změnil rozsudek soudu prvního stupně „ve zbývající části odvoláním napadeného výroku I“ tak, že se žaloba „v tomto rozsahu“ zamítá (výrok II napadeného rozsudku), změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku III tak, že žalobce je povinen nahradit žalované náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně (výrok III napadeného rozsudku), a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (výrok IV napadeného rozsudku).

6. Odvolací soud se ztotožnil se skutkovými zjištěními soudu prvního stupně a přisvědčil rovněž jeho právnímu závěru, že nárok žalobce na úhradu sjednané částky 3 000 Kč je důvodný, neboť mezi účastníky byla platně uzavřena smlouva o užívání přístupové cesty. Konstatoval, že v projednávaném případě není rozhodné, zda byla přístupová cesta účelovou komunikací nebo soukromou cestou, neboť nic nebrání tomu, aby se subjekt, který chce tuto cestu užívat, smluvně zavázal uhradit za průchod a průjezd přes pozemek vlastníkům pozemku sjednanou částku, neboť „mu vlastník poskytuje toto oprávnění a zajišťuje mu přístupnost tohoto pozemku“.

7. Odvolací soud se dále k námitce žalované vznesené až v odvolacím řízení zabýval nepřiměřeností požadované smluvní pokuty, a to s ohledem na hodnotu a význam zajišťované povinnosti. K uplatnění této námítky žalovanou uvedl, že ustanovení § 205a o. s. ř. nebrání vznesení nové právní námítky, např. námítky promlčení, až v odvolacím řízení, při posuzování důvodnosti takové námítky se však nepřihlíží k nepřipustně uplatněným novým skutečnostem a důkazům. Podle odvolacího soudu námitka nepřiměřenosti smluvní pokuty byla sice žalovanou vznesena až v odvolacím řízení, jedná se však pouze o námitku právní a soud při jejím posouzení může vycházet ze skutečností a důkazů, které byly tvrzeny, případně provedeny před soudem prvního stupně.

8. Na uvedeném základě se odvolací soud zabýval nejprve sjednanou výší smluvní pokuty a uvedl, že v daném případě nešlo o absolutní neplatnost ujednání pro porušení dobrých mravů, neboť okolnosti,

za nichž byla smluvní pokuta sjednána, nemohly vést k absolutní neplatnosti takového jednání ve smyslu § 588 o. z. Následně posuzoval výši uplatněného nároku žalobce na zaplacení smluvní pokuty, přičemž zohlednil především hodnotu a význam zajišťované povinnosti. Pokud jde o hodnotu zajišťované povinnosti, odvolací soud uvedl, že smluvní pokutou bylo zajištěno finanční plnění „v nepatrné výši 3 000 Kč za rok“, přičemž smluvní pokuta za požadované období 382 dnů činila téměř pětadesátinásobek této zajišťované částky. Odvolací soud proto neshledal význam zajišťované povinnosti pro žalobce jako zásadní, neboť žalovanou neuhrazená částka pro něj nepředstavuje nijak zásadní majetkovou ztrátu, která by jej finančně ohrozila. S ohledem na uvedené skutečnosti odvolací soud shledal smluvní pokutu požadovanou žalobcem za zjevně nepřiměřeně vysokou a přistoupil k její moderaci. Podle odvolacího soudu žalobce neuváděl žádnou konkrétní výši škody, která by mu vznikla v důsledku nezaplacení dlužné částky, a odvolací soud tak nemohl stanovit nejnižší možnou výši smluvní pokuty, která by odpovídala vzniklé škodě. Jako přiměřenou proto shledal maximální smluvní pokutu ve výši 0,5 % denně z dlužné částky, což je sazba, která byla dříve uznávána v obchodních vztazích a nebyla považována za nepřiměřenou. Odvolací soud tedy stanovil žalované povinnost uhradit žalobci smluvní pokutu ve výši 0,5 % denně z dlužné částky, což za dobu 382 dnů prodlení činí celkem 5 730 Kč. Odvolací soud proto rozsudek soudu prvního stupně změnil a žalobu o zaplacení zbývající „částky 185 250 Kč“ zamítl.

II. Dovolání a vyjádření k němu

9. Rozsudek odvolacího soudu v rozsahu všech jeho výroků napadl žalobce dovoláním, jehož přípustnost spatřoval v tom, že napadené rozhodnutí odvolacího soudu závisí na řešení otázek hmotného a procesního práva, při jejichž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, zejména od rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2023, sp. zn. 31 Cdo 2273/2022, uveřejněného pod číslem 76/2023 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, dále jen „R 76/2023“.

10. Žalobce v dovolání nejprve namítal, že se odvolací soud při posuzování přiměřenosti nároku na smluvní pokutu odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, když si v rozporu s ní nejprve neujasnil, jakou funkci měla daná smluvní pokuta plnit. Tento postup je podle judikatury dovolacího soudu prvním nezbytným krokem pro posouzení její přiměřenosti. V důsledku tohoto pochybení odvolací soud dostatečně nezohlednil, že smluvní pokuta měla v projednávaném případě plnit funkci nejen sankční, ale především preventivní, neboť jejím účelem bylo zejména odradit žalovanou od nesplnění smluvní povinnosti. Odvolací soud dále neposoudil kvalitu porušení povinnosti, zavinění žalované ani narušení zájmů věřitele. Bez ohledu na výše uvedené pak snížil výši smluvní pokuty na částku, která není adekvátní, a nemůže proto plnit ani preventivní, ani sankční funkci v souladu s dohodnutými zájmy smluvních stran.

11. Žalobce dále namítal, že při posuzování nepřiměřenosti výše smluvní pokuty je nutné zohlednit nejen okolnosti existující v době uzavření smlouvy, ale také ty, které nastaly při jejím porušení, a rovněž okolnosti, jež se nastaly později. Odvolací soud sice formálně uvedl, že při posuzování výše smluvní pokuty přihlédl i k okolnostem nastalým po uzavření smlouvy, avšak fakticky tyto okolnosti nezohlednil. Dle názoru žalobce se odvolací soud při hodnocení významu zajišťované povinnosti nesprávně zaměřil pouze na výši nezaplacené úplaty, která však podle názoru odvolacího soudu nepředstavuje zásadní majetkovou ztrátu, jež by mohla žalobce přivést do jakýchkoli potíží. Podle žalobce měl odvolací soud zohlednit skutečnou hodnotu a význam zajišťované povinnosti, tedy přihlédnout zejména k tomu, že cílem smluvní úpravy bylo zajistit vhodné podmínky a pokojné soužití mezi vlastníky sousedních pozemků a rovněž k tomu, že smluvní pokuta zajišťovala také další povinnosti žalované, které byly opakovaně porušovány.

12. Podle žalobce pochybil odvolací soud rovněž tím, že formalisticky přiznal nárok na smluvní pokutu ve výši 0,5 % denně z dlužné částky, přičemž své rozhodnutí odůvodnil tvrzením, že taková výše byla v obchodních vztazích dříve přiznávána a nebyla shledána nepřiměřenou. Tento závěr však opřel o dřívější judikaturu dovolacího soudu, jejíž aplikaci Nejvyšší soud vyloučil právě v R 76/2023. Odvolací soud navíc nepřiměřenost výše smluvní pokuty posuzoval pouze na základě jejího prostého výpočtu, aniž by zohlednil, že příčinou celkového nárůstu smluvní pokuty nebyla přemrštěná denní sazba, ale dlouhodobé prodlení, které bylo zaviněno výlučně žalovanou. Namísto posouzení přiměřenosti konkrétního nároku soud jednostranně hodnotil původní ujednání o smluvní pokutě ve výši „500 Kč denně“ jako nepřiměřené a nahradil je novým ujednáním „0,5 % z dlužné částky denně“. Takový postup je nejen v rozporu s aktuální judikaturou dovolacího soudu, ale podle žalobce nepřipustně zvýhodňuje dlužníka, neboť vede k tomu, že čím déle by dlužník své povinnosti neplnil, tím více by byl tímto přístupem zvýhodněn při posuzování nepřiměřenosti smluvní pokuty.

13. Žalobce taktéž namítal, že odvolací soud nepostupoval správně, když při posuzování významu zajišťované povinnosti zohlednil skutečnost, že žalobci nevznikla žádná škoda. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 12. 2012, sp. zn. 32 Cdo 3622/2011, však výše škody nemá být kritériem pro úvahu o míře snížení smluvní pokuty, nýbrž pouze stanovuje hranici, pod kterou nelze smluvní pokutu snížit.

14. Žalobce v dovolání dále poukázal na to, že odvolací soud postupoval nesprávně „i v otázkách práva procesního“, pokud za situace, kdy žalovaná uplatnila námitku nepřiměřenosti smluvní pokuty až v odvolacím řízení, jež je „námitkou právní“, v rozporu s „rozsudkem o výši smluvní pokuty“ nepřihlédl pro účely moderace smluvní pokuty k okolnostem nastalým po jejím porušení a také k okolnostem týkajícím se funkce, kterou měla smluvní pokuta plnit. Bez toho nelze nepřiměřenost smluvní pokuty posoudit, a odvolací soud měl proto dokazování v tomto směru doplnit.

15. Žalobce je rovněž toho názoru, že jelikož měl ve věci plný úspěch, měla mu být odvolacím soudem - pokud jde o základ nároku - přiznána plná náhrada nákladů řízení v souladu s usnesením Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5978/2016. Dovolatel k tomu dále uvedl, že rozhodnutí, na jehož základě je žalovaná ve výsledku odměněna přiznáním náhrady nákladů řízení, ačkoliv spor vznikl v důsledku toho, že jednala nepoctivě a neplnila závazky ze smlouvy, lze označit „toliko za protiprávní a v rozporu se zásadou spravedlivého procesu“.

16. Žalobce konečně namítl, že napadené rozhodnutí bylo překvapivé, neboť odvolací soud strany „naprosto žádným způsobem dopředu nepoučil o svém předběžném názoru“ týkajícím se dramatického snížení smluvní pokuty. V důsledku toho nemohl žalobce přizpůsobit svou procesní strategii, čímž došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

17. Žalovaná se k dovolání žalobce nevyjádřila.

III. Zastoupení, včasnost a náležitosti dovolání

18. Nejvyšší soud v dovolacím řízení postupoval a o dovolání rozhodl podle zákona č. [99/1963](#) Sb., občanského soudního řádu, dále jen „o. s. ř.“, ve znění účinném od 1. 1. 2022 (viz čl. II a XII zákona č. [286/2021](#) Sb.).

19. Dovolání bylo podáno včas, osobou k tomu oprávněnou, za splnění podmínky § 241 odst. 1 o. s. ř. Dovolací soud dále zkoumal, zda dovolání obsahuje náležitosti vyžadované ustanovením § 241a odst. 2 o. s. ř.

20. Ve vztahu k námitce žalované, že napadené rozhodnutí bylo překvapivé, neboť odvolací soud strany „naprosto žádným způsobem dopředu nepoučil o svém předběžném názoru“ žalobce v dovolání žádným způsobem nevymezuje některý z předpokladů přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř., a to ani případným odkazem na judikaturu Ústavního soudu, od které se měl odvolací soud při řešení otázky poučení „o svém předběžném názoru“ odchýlit (k otázce vymezení předpokladů přípustnosti srov. stanovisko Ústavního soudu ze dne 28. 11. 2017, sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16). Dovolání tak v části obsahující výše uvedenou námitku trpí vadami, pro něž nelze v dovolacím řízení pokračovat, a dovolací soud proto v uvedené části nemohl posoudit jeho přípustnost podle § 237 o. s. ř.

21. Ve zbývajícím rozsahu však dovolání splňuje všechny náležitosti vyžadované § 241a odst. 2 o. s. ř. Dovolací soud se proto dále zabýval jeho přípustností.

IV. Přípustnost dovolání

22. Podle § 236 odst. 1 o. s. ř. lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže to zákon připouští.

23. Napadl-li žalobce dovoláním rozsudek odvolacího soudu v rozsahu všech jeho výroků, tedy i ve výroku I, jímž odvolací soud částečně potvrdil výrok I rozsudku soudu prvního stupně, pokud jím bylo rozhodnuto o povinnosti žalované zaplatit žalobci částku 8 730 Kč s příslušenstvím, je v tomto rozsahu jeho dovolání subjektivně nepřípustné (podané tím, kdo k němu není oprávněn), neboť v této části napadeného rozsudku bylo žalobci vyhověno, a nebyla mu způsobena žádná újma na jeho právech, která by byla odstranitelná zrušením (či změnou) uvedené části rozsudku (srov. například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1363/96, či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4311/2011, uveřejněný pod číslem 101/2012 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek).

24. Nejvyšší soud proto v tomto rozsahu dovolání žalobce podle ustanovení § 243c odst. 3 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 218 písm. b) o. s. ř. odmítl a dále se zabýval objektivní přípustností dovolání ve zbývajícím rozsahu.

25. Podle § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

26. Zpochybňuje-li dovolatel správnost rozhodnutí odvolacího soudu o nákladech řízení a namítá-li, že se při řešení otázky procesního úspěchu v řízení odchýlil od usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2018, sp. zn. 28 Cdo 5978/2016, přehlíží, že dovolání proti výrokům o nákladech řízení není podle ustanovení § 238 odst. 1 písm. h) o. s. ř. přípustné. K odkazu žalobce na porušení „zásady spravedlivého procesu“ dovolací soud pouze připomíná, že rozhodnutí o náhradě nákladů řízení může nabýt ústavněprávního významu teprve tehdy, dojde-li k zásadnímu zásahu do majetkových práv stěžovatele či extrémnímu vykročení z pravidel upravujících toto řízení (srov. například nálezy Ústavního soudu ze dne 15. 10. 2012 sp. zn. IV. ÚS 777/12, či usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 7. 2024, sp. zn. IV. ÚS 556/24), což však není případ projednávané věci.

27. Dovolání je však podle § 237 o. s. ř. přípustné pro posouzení otázky rozsahu skutečností, k nimž

soud může přihlédnout při moderaci nároku na smluvní pokutu podle § 2051 o. z., byl-li návrh na snížení smluvní pokuty dlužníkem vznesen až v průběhu odvolacího řízení podléhajícího režimu neúplné apelace, neboť uvedená otázka nebyla judikatuře dovolacího soudu dosud vyřešena.

V. Důvodnost dovolání a právní úvahy dovolacího soudu

28. Dovolání je důvodné.

Rozhodná právní úprava

29. Podle § 2048 odst. 1 věty první o. z. platí, že ujednají-li strany pro případ porušení smluvené povinnosti smluvní pokutu v určité výši nebo způsob, jak se výše smluvní pokuty určí, může věřitel požadovat smluvní pokutu bez zřetele k tomu, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda.

30. Podle § 2051 o. z. může soud nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody, vznikne-li na ni později právo, je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty.

31. Podle § 205a písm. f) o. s. ř. skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jsou u odvolání proti rozsudku nebo usnesení ve věci samé odvolacím důvodem jen tehdy, jestliže nastaly (vznikly) po vyhlášení (vydání) rozhodnutí soudu prvního stupně.

32. Podle § 211 o. s. ř. jiní účastníci řízení než odvolatel mohou u odvolacího soudu namítat skutečnosti nebo důkazy, které nebyly uplatněny před soudem prvního stupně, jen za podmínek uvedených v § 205a.

33. Podle § 212a odst. 3 o. s. ř. k novým skutečnostem nebo důkazům (§ 205a a 211a) odvolací soud smí přihlédnout, jen když byly uplatněny.

Moderace smluvní pokuty v judikatuře dovolacího soudu

34. V rozsudku velkého senátu R 76/2023 se Nejvyšší soud odklonil od své dřívější rozhodovací praxe (představované například rozsudkem ze dne 31. 8. 2021, sp. zn. 33 Cdo 3249/2019, či usneseními ze dne 21. 3. 2019, sp. zn. 33 Cdo 5377/2017, ze dne 25. 8. 2020, sp. zn. 33 Cdo 1121/2020, a ze dne 24. 9. 2020, sp. zn. 23 Cdo 2578/2019) a uzavřel, že moderaci smluvní pokuty podle § 2051 o. z. nelze (oproti pojetí přijatému při výkladu § 301 obchodního zákoníku) pojímat jako nástroj obsahové kontroly přiměřenosti ujednání. Jejím východiskem se naopak stává zkoumání přiměřenosti konkrétní pohledávky na smluvní pokutu a jejím cílem pak zajištění toho, aby s ohledem na konkrétní zájmy stran nebyla věřiteli hrazena smluvní pokuta in concreto nepřiměřená (srov. bod 53 odůvodnění R 76/2023). Dále Nejvyšší soud uvedl, že k posouzení (ne)přiměřenosti nároku ze smluvní pokuty si soud musí nejprve prostřednictvím výkladu ujednání o smluvní pokutě podle § 555 a násl. o. z. ujasnit, jakou funkci měla daná smluvní pokuta (in concreto) plnit, neboť v závislosti na tom, jaké funkce plní, sleduje smluvní pokuta různé zájmy stran a pro posouzení přiměřenosti tak budou rozhodující též odlišné aspekty (srov. bod 57 odůvodnění R 76/2023). K těmto závěrům se Nejvyšší soud přihlásil rovněž ve svých rozsudcích ze dne 31. 1. 2023, sp. zn. 23 Cdo 1491/2020, ze dne 28. 2. 2023, sp. zn. 23 Cdo 1050/2022, či ze dne 3. 5. 2023, sp. zn. 23 Cdo 1398/2022.

35. Postup soudu při moderaci smluvní pokuty podle § 2051 o. z. lze rozlišit na následující fáze (kroky). V prvním kroku soud při využití interpretačních pravidel stanovených v § 555 a násl. o. z. nejprve zjistí, jakou funkci měla smluvní pokuta plnit. Poté se zabývá konkrétními okolnostmi s přihlédnutím ke zjištěné funkci smluvní pokuty. Zřetel přitom vezme na všechny okolnosti konkrétního případu, přičemž zohlední nejen okolnosti známé již v době sjednávání smluvní pokuty, nýbrž též okolnosti, které byly dány při porušení smluvní povinnosti, jakož i okolnosti nastalé později, mají-li v samotném porušení smluvní povinnosti původ a byly-li v době porušení povinnosti předvídatelné. Na základě těchto okolností zodpoví otázku, zda výše smluvní pokuty je přiměřená vzhledem k věřitelovým zájmům, které byly narušeny v důsledku porušení smluvní povinnosti a měly být smluvní pokutou chráněny. Dospěje-li soud v předchozím kroku k závěru, že smluvní pokuta není nepřiměřená, případně nepodaří-li se mu na základě provedeného dokazování objasnit rozsah následků porušené smluvní povinnosti ve sféře věřitele, aby mohl učinit právní závěr o nepřiměřenosti nároku ze smluvní pokuty, nemůže nárok věřitele na smluvní pokutu snížit. V opačném případě soud ve třetím kroku sníží smluvní pokutu na přiměřenou výši (spravedlivou in concreto) se zřetelem k těm funkcím, které má plnit, a s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti. Je přitom limitován výší škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením povinnosti, na kterou se smluvní pokuta vztahuje (srov. bod 66 odůvodnění R 76/2023).

36. V R 76/2023 Nejvyšší soud taktéž dovodil, že povinností věřitele ze smluvní pokuty (jakékoli) je pouze tvrdit a prokázat, že smluvní povinnost byla utvrzena smluvní pokutou v určité výši a následně porušena. Je to naopak dlužník, jehož tíží břemeno tvrzení a důkazní břemeno ohledně objasnění okolností, z nichž lze usoudit na nepřiměřenost smluvní pokuty (tj. i okolností týkajících se výše škody, zavinění, či případného naplnění liberačních důvodů) (srov. bod 62 odůvodnění R 76/2023). Je tedy povinností dlužníka tvrdit a prokazovat, v čem konkrétně spočívá nepřiměřenost požadované smluvní pokuty (srov. též bod 27 odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2023, sp. zn. 23 Cdo 1398/2022, uveřejněného pod číslem 29/2024 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, dále jen „R 29/2024“). Moderace přitom může být užitá jen tam, kde o nepřiměřenosti nároku ze smluvní pokuty nepanují pochybnosti, neboť jen tehdy je soudní zásah do pohledávky věřitele (tj. do vlastnického práva chráněného čl. 11 Listiny základních práv a svobod) ospravedlnitelný (srov. bod 56 odůvodnění R 76/2023).

37. V R 29/2024 Nejvyšší soud uzavřel, že za návrh na snížení smluvní pokuty ve smyslu § 2051 o. z. lze považovat i takový procesní úkon (námitku) dlužníka (žalovaného), ze kterého je patrné, že se dlužník domáhá (byť i jen částečného) zamítnutí žaloby z důvodu, že má požadovanou smluvní pokutu za nepřiměřenou (popírá přiměřenost její výše). Není nezbytné, aby se dlužník výslovně dožadoval aplikace moderačního oprávnění soudem, tj. aby výslovně navrhoval snížení smluvní pokuty. Naproti tomu prosté popření existence (právního základu) nároku na smluvní pokutu samo o sobě nepostačuje k tomu, aby takový úkon dlužníka mohl být považován za návrh na snížení smluvní pokuty. Pokud z projevu vůle dlužníka (jeho smyslu) nelze současně dovodit výhrady dlužníka k přiměřenosti požadované smluvní pokuty, není soud oprávněn si za účastníka takový obsah úkonu domýšlet, tedy činit z něj závěry, které z jeho obsahu ve skutečnosti nevyplývají.

Obecně k uplatňování nových skutečností a důkazů v odvolacím řízení vystavěném na systému neúplné apelace

38. Nejvyšší soud v rozsudku velkého senátu ze dne 13. 1. 2021, sp. zn. 31 Cdo 1475/2020, uveřejněném pod číslem 58/2021 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, uvedl, že systém neúplné apelace, na němž je budováno odvolací řízení ve věcech sporných (mezi něž patří i řízení v této věci), předpokládá, že spor po skutkové stránce proběhne před soudem prvního stupně. Východiskem pro užití tzv. neúplné apelace je zásada, že soud prvního stupně je instancí, u které

mají být provedeny všechny účastníky navržené důkazy potřebné k prokázání právně významných skutkových tvrzení. K tomu zákon ukládá účastníku povinnost tvrdit před soudem prvního stupně všechny pro věc v té době existující právně významné skutečnosti a označit všechny v té době dostupné důkazy způsobilé k jejich prokázání. V odvolání proti rozsudkům, které byly vydány ve sporném řízení, lze uvést nové skutečnosti a důkazy jen za podmínek uvedených v ustanovení § 205a o. s. ř. Pro závěr, zda skutečnosti, které byly uplatněny v odvolání, jsou z hlediska ustanovení § 205a o. s. ř. nové, je pak rozhodné posouzení, zda byly některým účastníkem řízení uplatněny před soudem prvního stupně nebo zda v průběhu tohoto řízení jinak vyšly najevo; okolnost, že účastník po poučení podle § 119a o. s. ř. neopakoval tyto návrhy formálně znovu na závěr jednání před soudem prvního stupně, je z tohoto hlediska bezvýznamná (srov. shodně již rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 8. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4419/2008, uveřejněný pod číslem 27/2010 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, z jehož závěrů Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi ustáleně vychází).

39. Dalším omezením pro nové skutečnosti v odvolacím řízení (a to i tam, kde se odvolací řízení řídí principy úplné apelace) je, že k takovým skutečnostem (stejně jako k novým důkazům) lze přihlídnout, jen když byly v odvolacím řízení uplatněny některým z účastníků řízení (§ 212a odst. 3 o. s. ř.) (srov. shodně například již rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2004, sp. zn. 29 Odo 268/2003, uveřejněný pod číslem 19/2006 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2017, sen. zn. 29 NSČR 136/2015).

40. V návaznosti na výše popsaný způsob uplatňování nových skutečností v odvolacím řízení se již ustálila praxe Nejvyššího soudu při zkoumání účinku námítky promlčení práva vznesené účastníkem řízení až v průběhu odvolacího řízení, jež je vystavěno na principu neúplné apelace. Nejvyšší soud k tomu na jedné straně dovodil, že námítku promlčení práva lze vznést kdykoli, a to až do okamžiku rozhodnutí odvolacího soudu (když samotná námítka promlčení nemá charakter skutkového tvrzení, a nejde tak o novou skutečnost ve smyslu § 205a o. s. ř.), na druhé straně však dodal, že k promlčení práva na základě námítky vznesené až v průběhu odvolacího řízení podléhajícího režimu neúplné apelace lze přihlídnout jen tehdy, vyplývá-li závěr o promlčení práva ze skutečností, jež vyšly najevo nebo byly zjištěny před soudem prvního stupně, nebo ze zjištění učiněného na základě důkazů navržených před soudem prvního stupně (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 10. 2003, sp. zn. 32 Odo 879/2002, uveřejněný pod číslem 45/2004 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2008, sp. zn. 32 Cdo 4291/2007, uveřejněný pod číslem 101/2008 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek). Nejvyšší soud k tomu posléze vysvětlil, že nevylučuje-li skutkový stav zjištěný v řízení před vznesením námítky promlčení možnost, že ohledně uplatněného nároku nastala některá ze skutečností, jež brání uzavřít, že jde o nárok promlčený, např. že došlo k uznání závazku, pak není důvodná námítka promlčení vznesená v době, kdy již takové skutečnosti nemohou být v řízení prověřeny vzhledem k zákonné koncentraci řízení nebo k principům neúplné apelace (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 1. 2014, sp. zn. 29 Cdo 2561/2012).

41. V obdobném duchu přistoupil Nejvyšší soud i k posouzení námítky započtení uplatněné stranou řízení až v průběhu odvolacího řízení, které je ovládáno principy neúplné apelace. Podle Nejvyššího soudu žalovaný je oprávněn uplatnit v odvolacím řízení, jež se řídí principy neúplné apelace, jako odvolací důvod ve smyslu ustanovení § 205 písm. f) o. s. ř. skutečnost, že po vyhlášení (vydání) rozhodnutí soudu prvního stupně učinil jednostranný hmotněprávní úkon směřující k započtení své pohledávky proti vymáhané pohledávce; to platí bez zřetele k tomu, že odvolací soud bude o této obraně žalovaného rozhodovat ve skutečnosti v jediné instanci. Odvolací soud však k takovému kompenzačnímu projevu přihlídně jen tehdy, nebrání-li posouzení jeho důvodnosti, že je (musí být) spojen s nepřipustným uplatněním těch skutečností, jež se týkají důvodu vzniku (pravosti), výše a splatnosti pohledávky žalovaného užitě k započtení, jež nastaly (vznikly) před vyhlášením (vydáním) rozhodnutí soudu prvního stupně, nebo dokonce před podáním žaloby o zaplacení vymáhané

pohledávky (srov. rozsudek velkého senátu Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 2021, sp. zn. 31 Cdo 1475/2020, uveřejněný pod číslem 58/2021 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek).

Návrh dlužníka na snížení smluvní pokuty uplatněný (až) v odvolacím řízení

42. Judikatura Nejvyššího soudu se k otázkou návrhu dlužníka na snížení smluvní pokuty podle § 2051 o. z., který byl uplatněn až v odvolacím řízení ovládaném systémem neúplné apelace, dosud výslovně nezabývala. Pouze v usnesení ze dne 17. 9. 2024, sp. zn. 28 Cdo 831/2024, Nejvyšší soud bez bližší argumentace aproboval postup krajského (odvolacího) soudu, který podle něj ve svém rozhodnutí dostatečně osvětlil, proč návrhu dlužníka na snížení smluvní pokuty nevyhověl, včetně skutečnosti, že uplatnění nových důkazů již ve fázi řízení, v níž žalovaný moderaci smluvní pokuty navrhnul, nebylo s ohledem na § 205a o. s. ř. možné, přičemž z důkazů provedených či navržených před soudem prvního stupně důvody pro snížení smluvní pokuty nevyvstaly.

43. V poměrech předchozí právní úpravy smluvní pokuty (§ 301 obchodního zákoníku) se Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 24. 1. 2017, sp. zn. 23 Cdo 5068/2014, vyjádřil pouze k otázce, zda může odvolací soud použít moderační oprávnění, jestliže soud prvního stupně vyhodnotil smluvní pokutu jako přiměřenou. Uzavřel přitom, že použití moderačního oprávnění je otázkou právní, kterou je odvolací soud oprávněn posoudit jinak než soud prvního stupně. Jestliže tedy odvolací soud dospěje k jinému závěru než soud prvního stupně, tedy že sjednaná smluvní pokuta je nepřiměřená, je oprávněn využít svého moderačního oprávnění podle ustanovení § 301 obchodního zákoníku a výslednou částku odpovídající smluvní pokutě přiměřeně snížit. Odvolací soud pouze v režimu neúplné apelace nemůže přihlídnout k nepřipustně tvrzeným novým skutečnostem, resp. k nepřipustně označeným novým důkazům.

44. Z uvedeného je zřejmé, že ani v poměrech předchozí právní úpravy se Nejvyšší soud věcně nezabýval otázkou uplatňování nových skutečností za účelem posouzení důvodnosti návrhu dlužníka na snížení smluvní pokuty, který byl uplatněn až v odvolacím řízení ovládaném zásadou neúplné apelace.

45. Jako východisko svých úvah Nejvyšší soud znovu zdůrazňuje, že moderaci smluvní pokuty podle § 2051 o. z. nelze (oproti pojetí přijatému při výkladu § 301 obchodního zákoníku) pojímat jako nástroj obsahové kontroly přiměřenosti ujednání. Jejím východiskem se naopak stává zkoumání přiměřenosti konkrétní pohledávky na smluvní pokutu a jejím cílem pak zajištění toho, aby s ohledem na konkrétní zájmy stran nebyla věřiteli hrazena smluvní pokuta in concreto nepřiměřená (srov. bod 53 odůvodnění R 76/2023). Vzhledem k tomu, že zkoumání přiměřenosti smluvní pokuty (konkrétního nároku) a její následná moderace na přiměřenou částku nezbytně vyžadují vážení konkrétních zájmů dlužníka a věřitele při konkrétním porušení smluvní povinnosti, budou při posouzení přiměřenosti hrát roli nejen okolnosti známé již v době sjednávání smluvní pokuty (může se uplatnit též kritérium hodnoty a významu zajišťované povinnosti, to se však může po sjednání smluvní pokuty změnit), ale též okolnosti, které zde byly při porušení smluvní povinnosti, jakož i okolnosti, které nastaly po porušení, mají-li v porušení smluvní povinnosti nepochybně původ (např. dodatečně vzniklá újma) a byly-li v době porušení povinnosti předvídatelné. Není-li totiž zřejmé, jakým způsobem a za jakých okolností porušení smluvní povinnosti nastalo a v jaké míře se dotklo zájmů věřitele, nelze zodpovědět otázku, zda nárok ze smluvní pokuty je in concreto nepřiměřený (srov. bod 56 odůvodnění R 76/2023).

46. Naproti tomu rozhodovací praxe Nejvyššího soudu v poměrech předchozí právní úpravy byla ustálena v závěru, že úvahy o nepřiměřenosti sjednané smluvní pokuty se mohou logicky (z povahy věci) upínat toliko k těm okolnostem, které tu byly v době jejího sjednání; ke skutečnostem, které

nastaly po sjednání smluvní pokuty, nelze při hodnocení (ne)přiměřenosti sjednané smluvní pokuty přihlížet, tj. otázku, zda byla smluvní pokuta sjednána v (ne)přiměřené výši, nelze posuzovat z pohledu skutečností, které nastaly až poté, co byla smluvní pokuta v určité výši (přiměřené či nepřiměřené) sjednána (srov. například rozsudky ze dne 17. 5. 2011, sp. zn. 23 Cdo 2192/2009, ze dne 1. 6. 2016, sp. zn. 23 Cdo 4620/2015, ze dne 24. 1. 2017, sp. zn. 23 Cdo 5068/2014, a rozsudek ze dne 11. 4. 2018, sp. zn. 31 Cdo 927/2016, uveřejněný pod číslem 55/2019 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek).

47. Z uvedeného je patrné, že změna paradigmatu v pojmání moderace smluvní pokuty podle § 2051 o. z. oproti výkladu zastávanému ve vztahu k § 301 obchodního zákoníku s sebou přinesla mimo jiné změnu (rozšíření) okruhu skutečností, které jsou z hlediska moderačního oprávnění soudu relevantní. Jinak řečeno, soud posuzující důvodnost návrh dlužníka na snížení smluvní pokuty z důvodu její nepřiměřenosti, musí mít možnost posuzovat nejen okolnosti, které tu byly v době sjednání smluvní pokuty, nýbrž hodnotí též okolnosti, které zde byly při porušení smluvní povinnosti, jakož i okolnosti, které nastaly po porušení, mají-li v porušení smluvní povinnosti nepochybně původ (např. dodatečně vzniklá újma) a byly-li v době porušení povinnosti předvídatelné.

48. Oprávnění (kompetence) soudu k moderaci smluvní pokuty představuje svým charakterem zásadně výjimečný nástroj umožňující soudu korigovat výši nepřiměřeného nároku na smluvní pokutu (srov. bod 63 odůvodnění R 76/2023). Pro posouzení důvodnosti návrhu dlužníka na snížení smluvní pokuty z důvodu její nepřiměřenosti proto musí ze skutkových zjištění soudu vyplývat, že vzhledem ke způsobu a okolnostem, za kterých porušení smluvní povinnosti nastalo a v jaké míře se dotklo zájmů věřitele, nepanují pochybnosti o tom, že nárok věřitele ze smluvní pokuty je in concreto nepřiměřený.

49. Návrh na snížení smluvní pokuty ve smyslu § 2051 o. z. představuje procesní úkon (námitku) dlužníka, ze kterého je patrné, že se dlužník domáhá (byť i jen částečného) zamítnutí žaloby z důvodu, že má požadovanou smluvní pokutu za nepřiměřenou (popírá přiměřenost její výše) (srov. bod 26 odůvodnění R 29/2024). Obdobně má povahu procesního úkonu (námitky) projev vůle dlužníka (žalobce), jenž se v řízení brání proti jednostrannému zápočtu (kompenzaci) provedenému ze strany věřitele (žalovaného) protipohledávkou na zaplacení smluvní pokuty, je-li z projevu vůle dlužníka patrné, že jednostranným zápočtem nemohlo dojít k (byť i jen částečnému) zániku protipohledávky ze smluvní pokuty z důvodu její nepřiměřenosti, ani k (byť i jen částečnému) zániku pohledávky, proti níž je započítáváno (k tomu srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 4. 2018, sp. zn. 31 Cdo 927/2016, uveřejněný pod číslem 55/2019 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, jehož závěry o právotvorné povaze rozhodnutí soudu o moderaci smluvní pokuty nadále obstojí).

50. Z hlediska rozdělení břemena tvrzení a břemena důkazního je to věřitel, který - chce-li být úspěšný - musí v řízení tvrdit a prokázat, že určitá smluvní povinnost byla utvrzena smluvní pokutou v určité výši (sazbě) a následně byla porušena. Dlužníka naopak tíží břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně objasnění okolností, z nichž lze usoudit na nepřiměřenost konkrétního nároku na smluvní pokutu. Vedle tvrzení o konkrétní funkci smluvní pokuty a označení důkazů k jejímu prokázání je proto dále na dlužníkovi, aby v řízení tvrdil a prokazoval skutečnosti týkající se výše škody vzniklé věřiteli, případné naplnění liberačních důvodů či okolnosti týkající se zavinění, jakož i další skutečnosti, jež jsou z hlediska vážení zájmů dlužníka a věřitele při porušení povinnosti relevantní v konkrétním případě. Nepodaří-li se v řízení objasnit okolnosti, z nichž lze usoudit na nepřiměřenost konkrétního nároku na smluvní pokutu, nemůže soud využít svého moderačního oprávnění a nárok na konkrétní smluvní pokutu snížit.

51. Procesní úkon (námitku), jímž se dovolává nepřiměřenosti nároku na smluvní pokutu, může dlužník vznést v řízení kdykoliv, a to až do okamžiku rozhodnutí odvolacího soudu. Je ovšem nezbytné si uvědomit, že pro posouzení důvodnosti takové námitky dlužníka se nelze obejít bez

skutečností, které jsou pro závěr soudu o snížení nepřiměřeného nároku relevantní. Ke snížení nároku na smluvní pokutu na základě návrhu vzneseného dlužníkem až v odvolacím řízení ovládaném zásadou neúplné apelace lze proto přistoupit jen tehdy, vyplývá-li závěr o nepřiměřenosti smluvní pokuty ze skutečností, jež vyšly najevo nebo byly zjištěny v řízení před soudem prvního stupně. Nelze-li bez uplatnění dalších skutečností a důkazů posoudit důvodnost návrhu dlužníka na snížení smluvní pokuty, odvolací soud nemůže k takto vznesené námitce dlužníka přihlédnout a smluvní pokutu snížit. Jinak řečeno, návrh dlužníka na snížení smluvní pokuty vznesený až za odvolacího řízení, jež je vystavěno na principu neúplné apelace, nemůže být důvodný, je-li jeho posouzení spojeno s nepřipustným uplatněním nových skutečností nebo důkazů (§ 205a, § 211a o. s. ř.). A ještě jinak řečeno, bez toho, že by odvolací soud mohl zohlednit nejen okolnosti známé již v době sjednávání smluvní pokuty, nýbrž též okolnosti, které byly dány při porušení smluvní povinnosti, jakož i okolnosti nastalé později, mají-li v samotném porušení smluvní povinnosti původ, nelze soudní zásah (moderaci) do konkrétní pohledávky věřitele na zaplacení smluvní pokuty ospravedlnit.

Posouzení v poměrech projednávané věci

52. V projednávané věci se žalovaná v řízení před soudem prvního stupně bránila žalobcem uplatněným nárokům (spočívajícím v úhradě za užívání cesty a ve smluvní pokutě) především tvrzením, že se na předmětném pozemku žalobce nachází veřejně přístupná účelová komunikace, za jejíž užívání nemůže žalobci náležet náhrada. Námitku, že žalobcem uplatňovaná smluvní pokuta je nepřiměřená, žalovaná vznesla teprve v odvolacím řízení. Soud prvního stupně se proto ve vztahu ke smluvní pokutě nezabýval (neměl důvod se zabývat) jinými okolnostmi, než tvrzeními a důkazními návrhy žalobce o tom, která smluvní povinnost žalované byla utvrzena smluvní pokutou a v jaké výši, kdy byla tato povinnost porušena a po jakou dobu její porušení trvalo.

53. Odvolací soud při posuzování žalovanou (až) v odvolacím řízení vznesené námitky nepřiměřenosti smluvní pokuty sice správně konstatoval, že se jedná „pouze o námitku právní a soud při jejím posouzení může vycházet ze skutečností a důkazů, které byly tvrzeny, případně provedeny před soudem prvního stupně“ (srov. bod 16 odůvodnění napadeného rozsudku), přehlédl však, že žalovaná, kterou tížilo břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně skutečností, z nichž lze usuzovat na nepřiměřenost smluvní pokuty, v řízení před soudem prvního stupně žádné skutečnosti k nepřiměřenosti smluvní pokuty netvrdila, tím méně k nim navrhovala důkazy. Takové skutečnosti nevyšly v řízení před soudem prvního stupně ani jinak najevo, a odvolací soud se proto musel spokojit pouze s uplatněnou denní sazbou smluvní pokuty a se zjištěním, že smluvní pokutou utvrzená povinnost byla představována finančním plněním ve výši 3 000 Kč ročně, z čehož bez dalšího usoudil, že neuhrazení částky v takto „nepatrné výši“ nemohlo pro žalobce představovat zásadní majetkovou ztrátu, a měl proto smluvní pokutu požadovanou žalobcem na žalované „za zjevně nepřiměřeně vysokou“ (srov. bod 24 odůvodnění napadeného rozsudku).

54. Jak ale bylo uvedeno výše, pro posouzení důvodnosti návrhu dlužníka na snížení smluvní pokuty pro její nepřiměřenost si soud musí nejprve prostřednictvím výkladu ujednání o smluvní pokutě (§ 555 a násl. o. z.) ujasnit, jakou funkci měla konkrétní smluvní pokuta plnit, neboť v závislosti na tom, jaké funkce plní, sleduje smluvní pokuta různé zájmy stran, a pro posouzení přiměřenosti tak budou rozhodující též odlišné aspekty. Úvaha o funkci žalobcem uplatněné smluvní pokuty (preventivní, paušalizační či sankční) však v úvahách odvolacího soudu zcela absentuje, stejně jako z odůvodnění napadeného rozsudku není vůbec zřejmé, za jakých okolností porušení smluvní povinnosti k úhradě částky 3 000 Kč za rok 2021 žalovanou nastalo, z jakého důvodu trvalo po dobu 382 dnů a v jaké míře se dotklo zájmů věřitele. Bez těchto okolností, které však již není možno v průběhu odvolacího řízení ovládaného zásadou neúplné apelace zjišťovat (§ 205a, § 211a o. s. ř.), nelze mít námitku žalované týkající se nepřiměřenosti žalobcem uplatněné smluvní pokuty za důvodnou, a odvolací

soud proto není oprávněn smluvní pokutu moderovat. Přistoupil-li odvolací soud přesto k jejímu snížení, je jeho právní posouzení nesprávné.

55. Vzhledem k uvedenému se Nejvyšší soud již nezabýval dalšími otázkami dovolatele (námitka nezjišťování funkce smluvní pokuty, otázka hodnocení ujednání o smluvní pokutě a otázka výše vzniklé škody), neboť jejich posouzení by vzhledem ke shora uvedenému právnímu posouzení bylo nadbytečné a procesně nevhodné (srov. například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2025, sp. zn. 23 Cdo 966/2024).

Posouzení vad řízení

56. Vzhledem k přípustnosti dovolání Nejvyšší soud podle § 242 odst. 3 věty druhé o. s. ř. dále zkoumal, zda řízení nebylo postiženo vadami uvedenými v § 229 odst. 1, § 229 odst. 2 písm. a) a b) a § 229 odst. 3 o. s. ř., respektive jinými vadami řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a shledal, že odvolací řízení bylo takovou vadou zatíženo.

57. Již v rozboru a zhodnocení úrovně soudních rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 1967, sp. zn. Prz 36/67, uveřejněném ve Sborníku I (1974), s. 118, bylo konstatováno, že požadavku jasnosti a určitosti výroku rozsudku také vždy neodpovídá, spokojí-li se soud s formulací „v dalším se žaloba zamítá“ nebo „co do zbytku se žaloba zamítá“. Naopak je vhodné, aby i zamítavý výrok rozsudku individualizoval, kterou část žalobního návrhu soud nepřiznal (srov. též směrnici pléna Nejvyššího soudu uveřejněnou pod číslem V/1968 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, s. 205, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2009, sp. zn. 30 Cdo 4812/2008). Přesná individualizace zamítavého výroku rozsudku může v budoucnu usnadnit posouzení otázky, zda dalšímu řízení brání překážka věci rozhodnuté, či nikoliv, tj. zda se jedná o tutéž věc. Také případy částečného zamítnutí žaloby by výrok rozsudku neměl znít tak, že se žaloba „ve zbývajících částech“ zamítá, ale ta část procesního nároku, v níž soud žalobě nevyhověl, by měla být v zájmu určitosti ve výroku individualizována [srov. LAVICKÝ, P. in LAVICKÝ, P. a kol. Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 742].

58. V projednávané věci odvolací soud rozhodl výrokem II napadeného rozsudku, že se rozsudek prvního stupně mění „ve zbývajících částech odvoláním napadeného výroku I“ tak, že se žaloba „v tomto rozsahu“ zamítá, aniž by jasně individualizoval, v jaké konkrétní peněžitě částce žalobu zamítl. Z výroku II napadeného rozsudku tedy nejenže není jasné, v jaké konkrétní peněžitě částce byla žaloba zamítnuta, a jaký je tedy rozsah právní moci napadeného rozsudku, nýbrž tato vada je zvláště ještě konstatováním odvolacího soudu v bodu 26 odůvodnění, kde uvádí, že zamítl „žalobu o zaplacení částky 185 250 Kč“, což ovšem neodpovídá předmětu odvolacího řízení (který činil celkem 194 000 Kč s příslušenstvím, přičemž vyhověno žalobě bylo pouze co do částky 8 730 Kč s příslušenstvím). Odvolací soud tak zatížil řízení vadou, jež měla rovněž za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 242 odst. 3 věta druhá o. s. ř.).

VI. Závěr

59. Nejvyšší soud vzhledem k výše uvedenému napadený rozsudek odvolacího soudu podle ustanovení § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil ve výrocích II, III a IV a věc mu v souladu s § 243e odst. 2 o. s. ř. vrátil v tomto rozsahu k dalšímu řízení, jinak (v rozsahu výroku I napadeného rozsudku, srov. body 23-24 odůvodnění výše) dovolání odmítl.

60. Odvolací soud je ve smyslu § 243g odst. 1, části první věty za středníkem, o. s. ř. ve spojení s § 226 o. s. ř. vázán právním názorem dovolacího soudu v tomto rozhodnutí vysloveným.

61. V dalším řízení odvolací soud opětovně rozhodne v rozsahu zbývající částky (tj. 185 270 Kč) o žalobcem uplatněném nároku na zaplacení smluvní pokuty, přičemž nepřehlédne, že je to žalovaná, kterou tíží břemeno tvrzení a břemeno důkazní ohledně okolností, z nichž lze usuzovat na nepřiměřenost smluvní pokuty. Vzhledem k tomu, že žalovaná v řízení před soudem prvního stupně žádné skutečnosti k nepřiměřenosti smluvní pokuty netvrdila, tím méně k nim navrhovala důkazy, může v dalším průběhu řízení ve vztahu k nepřiměřenosti nároku na smluvní pokutu uplatnit nové skutečnosti a důkazy jen za podmínek stanovených § 205a o. s. ř. Nebude-li možné bez uplatnění dalších skutečností a důkazů posoudit důvodnost návrhu žalované na snížení smluvní pokuty, odvolací soud k této námitce žalované vznesené (až) v odvolacím řízení nepřihlédne a smluvní pokutu nesníží.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Pracovní doba](#)
- [Exekuce](#)
- [Důkazní břemeno](#)
- [Dokazování, neúčinnost právního jednání](#)
- [Katastr nemovitostí](#)
- [Náhrada za ztrátu na výděлку \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Ochrana spotřebitele \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Pracovněprávní vztah \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Společný nájem bytu manžely \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Určení otcovství \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Jméno v obchodní firmě právnické osoby](#)